

TASARRUF SAHIPLERİNİN HAK VE MENFAATLERİNİN KORUNMASINA DAİR MEVZUAT

Yonca F. YÜCEL*

1. Bankacılığa İlişkin Kanunlar

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 1. maddesine göre; *"Bu Kanununun amacı, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir."*

Bankalar Kanunu'nun amacına ilk olarak 70 sayılı KHK'da yer verilmiştir. 70 sayılı KHK'nun gerekçesinde Kanun'un amacı; *"Bankacılık alanındaki düzenlemelerin temelde 2 amacı vardır. Birinci amaç, bankalara tevdi edilen mevduatı, başka bir ifade ile tasarrufları korumaktır. Bankalara yatırılan tasarrufların korunmasının aynı zamanda onların teşviki sonucunu doğuracağı ise ayrıca izaha gerek olmayan bir gerçektir. Bu bakımdan kanun koyucu, ülkeden ülkeye farklılık arz etmekle beraber, bankalar kanunları ile mevduatı doğrudan veya dolaylı olarak koruyucu hükümler getirmekte ve bankaların banka işletmeciliğini temel ilkeleri olan likidite, emniyet ve rantabilite ilkeleri çerçevesinde kurulmalarını, faaliyet göstermelerini ve denetlenmelerini sağlayacak düzenlemeler yapmaktadır. Bankacılık alanında yapılan düzenlemelerin ikinci amacı ise, banka kaynaklarını ekonominin ihtiyaç duyduğu miktar ve şartlarda sağlamaktır. Kanun koyucu, bu amaçla bankacılık kesiminin teşkilatlanmasına ve kaynaklarının kullanımına müdahalede bulunmaktadır."*

4389 sayılı Kanun'da, mali piyasalarda güven ve istikrarı ve kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak da Yasanın amaçları arasında sayılmaktadır. 4389 sayılı Kanun'un Hükümet gerekçesinde;

* Av., Ankara Barosu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu/Başuzman.

“ Bankalar genel olarak halktan kaynak temin eden ve temin ettikleri bu kaynakları kendileri veya kaynak sahipleri adına kullanan kuruluşlardır. İşlevsel bu özellikleri bakımından bankalara ilişkin düzenlemeler iki temel amaca dayanmaktadır. Bu amaçlardan biri, bankalara tevdi edilen tasarrufların korunması, diğeri ise toplanan kaynakların etkin bir şekilde ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak kullanılmasının sağlanmasıdır.”

4389 sayılı Kanun’da, tasarruf sahiplerinin, *hak ve menfaatlerini korumak* birinci amaç olarak sayılmışken; 5411 sayılı Kanun’da, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması ilk amaç olarak belirlenmiş, daha sonra kredi sisteminin etkin bir şekilde sağlanması hedeflenmiştir. 4389 sayılı Kanun’dan farklı olarak, *“ekonomik kalkınmanın gereklerinin dikkate alınması kıstası”* kredilerde terk edilmiştir.

4389 sayılı Bankalar Kanunu, yurt içinde ve yurt dışında yaşanan gelişmelere uyum sağlayabilmek amacıyla beş yıl içerisinde sekiz defa değişikliğe uğramıştır. Bu süreçte, alt düzenlemelerin kanunî temelini güçlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Öte yandan, dünyada oluşan yeni finansal mimari, güven ortamının tesis edilmesini, finansal serbestleşmenin tamamlanmasını, finansal piyasaların tarafları arasında rekabet ortamının sağlanmasını, şemsiye denetimine geçilmesini ve iyi yönetimin hakim kılınmasını zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede; 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun Hükümet gerekçesine bakıldığında;

- Piyasaların etkin, düzenli ve şeffaf bir yapıya kavuşturulmasını,
- Finansal hizmetlerden yararlanan bireysel müşterilerin haklarının gözetilmesini,
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun kurumsal yapısının, görev ve sorumluluklarının piyasa ihtiyaçlarına duyarlı ve esnek bir yapıya kavuşturulmasını,
- Bankaların, finansal holding şirketlerinin, finansal kiralama şirketlerinin, faktoring şirketlerinin, finansman şirketlerinin ve finansal piyasalarda faaliyet gösteren Kurulca belirlenecek diğer kuruluşlar ile bunlara destek hizmeti sağlayan kuruluşların faaliyetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi fonksiyonlarının Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesinde toplanmasını,
- Kanun kapsamındaki kuruluşların yönetim ve organizasyon yapılarının duyarlı, esnek ve diyalog tabanlı hâle getirilmesini,

- Kurumsal yönetim ilkelerinin hayata geçirilerek iyi yönetimin hâkim kılınmasını,
- Türk bankacılık sisteminin uluslararası piyasalarla bütünleştirilmesini,
- Kurum içi ve Kurum dışı denetim ve gözetim unsurlarının bütünleştirilmesini,
- Kuruluş ve faaliyet izinlerinin ihtiyatlı denetimin bir parçası hâline getirilmesini,
- Finansal piyasaların değişen koşullarına cevap verebilecek yeterli esneklikte bir denetim ve gözetim sistemi ile düzenleme yapısının oluşturulmasını,
- Finansal sistemin tarafları arasında şeffaflık ve eşitlik gibi genel ilkelerin gözetilmesini,
- Finansal piyasalarda güven ve istikrarın yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılmasını,
- Finansal piyasalarda risk doğurucu gelişmelerin öngörülebilmesini,
- Bankacılık sektöründe işlem ve aracılık maliyetlerinin azaltılması,
- Kurumun strateji ve politikalarının finansal piyasalara ilişkin yol haritalarının izlerini taşımasını,
- Kurumun ilgili merciler ile bilgi paylaşımının belirli esaslar üzerine inşa edilmesini,

amaçlayan Tasarı, Avrupa Birliği direktifleri ile plân ve programları, Hükümet plân ve programları, ulusal program, bankacılık sektörüne ve bankalara ilişkin muhtelif raporlar, Avrupa Birliği ülkelerinin bankacılık veya finansal kuruluş kanunları, uluslararası ilkeler ve standartlar, meslekî ilkeler, kazai ve ilmî içtihatlar, doktrindeki görüşler, mahkeme kararları gibi kaynaklar çerçevesinde mevcut sorunları çözümlenmeyi ve geleceğe yönelik politikalar ile başlangıç noktaları oluşturmayı hedefleyerek ve bu mevzuatla uyumlu olarak şeffaflık ilkesi çerçevesinde anlaşılır ve açık bir şekilde kaleme alınmıştır.

Tasarının genel gerekçesinin haricinde madde gerekçeleri açısından birinci maddesinin gerekçesinin ilgili bölümlerinde; “Bankalar,

ortaklarına kar dağıtmakla görevli ticari kuruluşlar olmanın yanında günlük hayatın her safhasına girmeleri nedeniyle vazgeçilmez bir konuma sahip, kamu düzeni ve kamu yararı ile sıkı ilişkide olan kuruluşlardır. Ülkelerin yasa organları, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması ve tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin gözetilmesine yönelik olarak yasalar yapmaktadır. Bu yasalar ile tasarrufları koruyucu önlemler getirilmekte, birer güven ve itibar müessesesi olan bankaların likidite emniyet ve verimlilik ilkeleri çerçevesinde faaliyet göstermelerine ve etkin bir şekilde denetlenmelerini sağlayacak hükümler düzenlenmektedir.

Finansal istikrarı sağlamak için; finansal piyasaların aktörlerinin davranışlarına yönelik düzenlemeler yapılması ve bu çerçevede piyasaların etkin işleyişini sağlayacak denetimler icra edilmesi zorunludur. Finansal piyasalarda güvenin tesisi, finansal sistemi koruyacak güvenceler verilmesini, kamunun aydınlatılmasına yönelik düzenlemeler yapılmasını, piyasalarda yeterli anlaşılabilir doğru ve zamanında bilgi verilmesini, uluslararası standartlara uygun muhasebe ve raporlama uygulamalarının gerçekleştirilmesini gerektirmektedir.

Bu Kanununun diğer bir amacı, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamaktır. Genel olarak, kredi sisteminde etkinlik, bankaların tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında finansal aracılık işlevini yerine getirmesi ve tasarrufların üretken yatırımlara dönüştürülmesi olarak kabul edilebilir. Kanunla amaçlanan diğer bir husus olan tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasının amacı, tasarruf sahiplerinin güven duygusu içinde para yatırmalarını sağlamaktır. Genel anlamda tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması, bankaların işlevlerinin gerektirdiği mali güç ve itibara haiz olarak mevzuata, bankacılık ilke ve teamüllerine uygun emniyetli, seyyal ve verimli bir şekilde çalışmasını sağlayacak ortamın tesisi ile mümkün olur.

Özel anlamda tasarrufların korunması, tasarruf sahibini korumaya yönelik mevduatın korunmasının sigortalanması suretiyle tasarruf sahiplerine diğer alacaklılar karşısında imtiyaz tanınmasıdır. Fakat bu imtiyaz sadece sigortalı mevduatın korunması anlamındadır. Bu ise bir bankanın tasfiyeye tabi tutulması durumunda tasarruf sahiplerine sigorta kapsamındaki mevduatlarının geri ödenmesi şeklinde tezahür etmektedir. Tasarrufların sınırsız güvence altında olmasının güvende aldanmaya yol açacağı ve piyasa disiplini bozucu etkisi dikkate alınarak tasarrufların kısmi güvenceye tabi olması ge-

rektiği ve tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatleriyle kredi sisteminin etkin işleyişini, gerekli ortamı sağlamak ve bunun için uygun tedbirleri almak yolunda sağlanabileceği tabiidir denilmektedir.”¹

1.1. Mevduat Kavramı

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesine göre,

Mevduat: Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen parayı,

Tasarruf Mevduatı: Mevduat bankaları nezdinde açtırılan gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduat hesaplarını,

Katılım Hesabı: Katılım bankalara yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kar ve zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden verilmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturdukları hesapları,

Katılım Fonu: Katılım bankaları nezdinde açtırılan gerçek ve tüzel kişilere ait özel cari hesap ve katılma hesaplarında yer alan parayı, ifade eder.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun “Mevduat ve katılım fonu kabulü”nü düzenleyen 60. maddesine göre;

“Kredi kuruluşları ile özel kanunlarına göre yetkili olanlar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişi, aslen veya fer'an meslek edinerek mevduat veya katılım fonu kabul edemez, ticaret unvanları ve kamuya yapacakları açıklamalar ile ilân ve reklamlarında bu izlenimi yaratacak ifade ve deyimleri kullanamaz. Karşılığında hesap cüzdanı yerine makbuz, katılma belgesi, senet ve benzeri belgelerin verilmesi, alınan paraların mevduat veya katılım fonu kabulü sayılmasına engel değildir.

Resmî ve özel kuruluşlar ile ortaklıklarda, yalnız çalışanlarına ait olmak üzere sağlık ve sosyal yardım, emeklilik, ihtiyat ve tasarruf sağlama amaçlarıyla kurulan sandık ve vakıfların münhasıran kendi üyelerinden bu amaç-

¹ Reisoğlu, Seza, *Bankacılık Kanunu Şerhi*, Ankara, Nisan 2007, s. 14, 80.

lar için topladıkları paralar ile sigorta şirketlerinin işlemleri bu Kanun uygulamasında mevduat ve katılım fonu kabulü sayılmaz. Kalkınma ve yatırım bankalarının kendi müstakrizlerinden, ortak ve ortaklıklarından genel esaslar dâhilinde sağladıkları fonlar ile bankalardan, para piyasaları, sermaye piyasaları ve organize piyasalardan sağlayacakları fonlar bu Kanun uygulamasında mevduat sayılmaz.

Türkiye’de kurulan kredi kuruluşlarının yurt dışındaki şubeleri ve ortaklıkları, mevduat cüzdanı ve fon toplamaya ilişkin evrakın düzenlenmesi işlemlerini faaliyette buldukları ülkede yapmak zorundadır. Bu şube veya ortaklıklar adına hiçbir sekil ve surette yurt içinde mevduat cüzdanı ve fon toplamaya ilişkin evrak düzenlenemez veya verilemez. Türkiye’de Kurulu kredi kuruluşları, yurt dışında kurulu ortaklıkları veya başka banka veya finansal kuruluşlar adına yurt içinde yerleşik kişilerden mevduat veya katılım fonu kabul etmek amacıyla; evrak ya da cüzdan bulundurmaları, personel istihdam etmeleri, bu ortaklıklar veya başka kredi kuruluşu veya finansal kuruluşlar adına toplanacak mevduat ve katılım fonu üzerinden personele ücret, komisyon, prim ve benzeri adlar altında para ödemek veya personele bu kuruluşların reklamını yaptırmak suretiyle müşterilerini anılan kuruluşlara yönlendirmeleri, bu ve benzeri yöntemler kullanarak yurt dışında kurulu kuruluşlar adına mevduat ve katılım fonu kabul etmeleri, bu madde kapsamında izinsiz mevduat ve katılım fonu kabulü sayılır.

Kredi kuruluşları, mevduat hesapları ile katılım fonu hesaplarını Kurulun görüşü alınmak suretiyle Merkez Bankasınca tespit edilecek vade ve türlerine göre tasnif etmek, tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonunu diğer hesaplardan ayırmak zorundadırlar. 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine göre ihraç edilen sermaye piyasası araçları hakkında bu madde hükümleri uygulanmaz.”

Mevduat, etimolojik açıdan incelendiğinde Arapça kökenli bir sözcük olduğu görülmüştür. Mevdu ya da mevdua saklamaya verilmiş, emanet bırakılmış, tevdi edilmiş şey, mevduat ise onun çoğuludur. Tevdi, bırakma, emanet etme, tevdiat onun çoğuludur. Saklanan şeye vedia, saklayan ile saklatan arasındaki hukuksal ilişkiye vedia ya da ida sözleşmesi, saklayana müstevda, saklatana mudi adı verilir.²

² Arık, Kemal Fikret, Sözlüklü-İçtihatlı Medeni Kanun, Borçlar Kanunu, Ankara 1964, s.497

1.2. Mevduatın Hukuksal Niteliği

Öte yandan mevduatın hukuki niteliği açısından konu araştırıldığı; bankaya mevduat olarak yatırılan paraların hukuki niteliği tartışmalıdır.³ Egemen görüş, vadesiz mevduatın usulsüz tevdi, vadeli mevduatın ödünç sözleşmesine dayandığı şeklinde olmuştur. Vedia sözleşmesinin bir biçimi olan usulsüz tevdi (BK m. 472) faiz verilmesi karine değildir. Diğer bir deyişle usulsüz tevdi muhafaza için verilen meblağın aynen fakat mislen iadesi söz konusudur. Sözleşmede bir süre tespit edilmiş olsa bile, mudi tevdi ettiği şeyi her zaman geri isteyebilir. Bu takdirde, kararlaştırılmış olan süreyi dikkate alarak kendisine tevdi edilenin yapmış olduğu masrafı ödemek zorundadır. (BK m. 466) Bu özellikleriyle vadesiz mevduat daha çok usulsüz tevdi koşulları taşımaktadır. Faiz yok denecek kadar azdır.⁴ Oysa 61. maddeye göre banka muvafakat etmedikçe mudinin, vadeli yatırdığı parasını geri alması mümkün değildir.

Uygulamada mevduattan *banka hesabı* şeklinde bahsedilmektedir. Hesap, muhasebe sisteminde varlık ve yükümlülüklerin kaydına yayan defterin tahsis edilmiş bir bölümüdür. Ana hesaplar alt hesaplara bölünür. Mevduat ana hesabı içinde en alt kalemler gerçek kişilerin adlarına açılan mevduatın kaydedildiği bölümlerdir. Bununla birlikte kredilerin havalelerin saklama hizmetlerini kaydedildiği benzer başka hesaplar da vardır.

Birden çok kimse bir bankada tek bir mevduat hesabı açtırabilirler. Aralarında kararlaştırılmak suretiyle bu hesaptan her biri münferiden para çekebilir veya hesaba para yatırabilirler. Bu hesaba, "*müşterek hesap*" adı verilir. Teselsüllü (tek imzalı) ortak hesap adı da kullanılmaktadır. Bu halde hesap sahiplerinden her biri hesap üzerinde münferit hesap sahibi gibi tasarruf hakkına sahiptir. Bankacılık Kanunu yönünden de münferit hesap sahibi gibi dikkate alınır. Müşterek hesapta bir tasarruf kaydı yoksa ve hesap açtırılar hesaptaki parayı birlikte veya münferiden kullanacaklarını bankaya beyan etmemiş veya yetki bel-

³ Tandoğan, Haluk, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, Cilt:1/2, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1985,s.29 vd., Kuntalp Erden, Mevduat Kavramı, *Bankacılar Dergisi*, Nisan 1992, s.75-77.

⁴ Taşdelen, Servet, *Bankacılık Kanunu Şerhi*, Ankara, Haziran 2006, s. 617.

gesi vermemişlerse hesap bölünebilir bir hesaptır. Sahiplerinin hesapta eşit oranda payları vardır.

Off Shore Mevduatı: Türkiye'deki bankaların off shore adı verilen yerlerde faaliyet gösteren ve Türkçeye kıyı bankası olarak çevrilen bankalara yatırılan paralara aracılık etmeleri veya bu paraların sahiplerini, kendilerinin kurdukları kıyı bankalarına yönlendirmeleri söz konusu olabilmektedir. 1999'dan itibaren özellikle TMSF bünyesine alınan bankaların sahip ve yöneticileri tarafından kurulan kıyı bankalarına önemli boyutlarda mevduat bu şekilde yaratılmıştır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 60. maddesinin beşinci ve altıncı fıkraları bu tür yanıltıcı faaliyetleri önlemeye yöneliktir.

Bankalar Kanununa göre; izin verilen bankalarla özel yasalarına göre yetkili olanlar dışında hiçbir gerçek ve tüzel kişi aslen veya fer'an meslek edinerek mevduat kabul edemez, ticaret unvanları ve kamuya yapacakları açıklamalar ile ilan ve reklamlarında mevduat kabul ettikleri izlenimini yaratacak ifade ve deyimleri kullanamaz. Aslen meslek edinmek, bir faaliyeti mesleğin esas konusu olarak seçmek ve doğrudan doğruya yürütmektir. Fer'an meslek edinmede ise asli unsur vardır; meslek bu asli unsura bağlı olarak yürütülmektedir. Meslek fer'i başka bir ifadeyle, ikincil bir meslektir. Acente, komisyoncu, simsar, fer'i meslek icra eden tacir yardımcılarıdır. Acenteler tacirle yapacakları sözleşme ile onun adına sözleşme yapma yetkisine de sahip olabilirler. Bu yetkinin olmaması halinde ise sadece aracılık ederler. TTK'da tellal olarak geçen simsar, sözleşme yapma yetkisine sahip olmaksızın ticari işlere aracılık eder (m.100).

Madde ile fer'an mevduat kabulü yasaklanmıştır. Bu nedenle, bir bankanın TTK m. 116-134 hükümlerine göre; sözleşmeye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimi bir surette bir bankayı ilgilendiren sözleşmelere aracılık eden veya bunları o işletme adına yapan acenteler vasıtasıyla mevduat kabul etmesi, hukuken mümkün değildir. Buna karşılık, kendilerine mevduat toplama izni verilen kuruluşların bu izne sahip başka teşekküller adına havale göndermek suretiyle mevduat toplamalarını engelleyen bir yasa hükmü yoktur. Esasen buradaki işlem fiilen mevduat toplamaya aracılık olsa da hukuken havale aracılığıdır. Örneğin Türkiye'deki bir bankanın Kıbrıs'taki herhangi bir banka adına acente sıfatı ile başka bir suretle mevduat toplaması, yasaklanmamıştır. Mevduat toplama izninin yalnızca izni alan

banka adına toplanacak mevduatı kapsadığına dair bir açıklık yoktur. Bununla birlikte 60. maddenin altıncı fıkrası, Türkiye’de kurulu kredi kuruluşlarının yurt dışındaki banka ve finansal kuruluşlar adına mevduat veya katılım fonu kabul etmek amacıyla bazı iş ve işlemlerde bulunmasını yasaklamış ve böylece halkın yanıltılmasının önüne geçmeyi hedeflemiştir.

Mevduatta, sahibinin nemalandırma ve parasını muhafaza kastı olup; mevduatın hukuksal niteliğinde belirleyici olan unsurlar bunlardır. Henüz hak sahibine ödenmemiş olan gelen havale bedellerine mevduat yapma kastıyla gönderilmedikleri için BK’daki havale sözleşmesinin hükümlerini uygulamak gerekecektir. Akreditif bedeli akreditif hamilinin borcunu ödemesi için bankaya yatırılmıştır. Görüldüğü üzere; teminat mektuplarının teminatını teşkil etmek üzere nakit bloke edildiği, akreditif bedellerinin geçici hesaplarda tutulduğu, gelen havalelerin tahsil edilmediği hallerde her bir paranın bankaya yatırılışındaki hukuksal ilişki değerlendirildikten sonra mevduat olup olmadığına karar vermek gerekecektir.⁵

Bankalar Kanunu’nun Merkez Bankası’na verdiği yetki, Merkez Bankası Kanunu’nda, bankanın Kanun’da, temel görev ve yetkileri arasında “bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemek” olarak tekrarlanmıştır. (m. 4/3, 40/2-b) Her iki yasada geçen mevduat vadesi belirlemek ibaresinden esas itibariyle, bankalarda hangi vadelerde mevduat hesabı açabileceklerini, çerçevesini belirlemek şeklinde anlaşılmalıdır.

Merkez Bankası Mevduat Türleri ve kapsamı “Vade Dilimleri Hakkında Tebliğ” ile 1997 yılında belirlediği mevduatın tür ve vadelerini 2002 yılında “Mevduatın Tür ve Vadeleri İle Katılma Hesaplarının Vadeleri Hakkındaki Tebliğ” ile (Sıra No: 2002/1) yeniden düzenlenmiştir.

Buna göre mevduatın türleri;

A. Tasarruf Mevduatı

B. Resmi Kuruluşlar Mevduatı

C. Ticari Kuruluşlar Mevduatı

D. Bankalar arası Mevduat

⁵ Taşdelen, Servet, *Bankacılık Kanunu Şerhi*, Ankara 2006, s. 631.

E. Diğer Kuruluşlar Mevduatı (Sosyal Güvenlik Kurumları, vakıflar, dernekler, noter teminat ve emanet paraları, mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hakimlikleri nezdindeki paralar vb.)

Mevduatta Vade ve İhbar Süresi

A. Vadesiz Mevduat: Bankanın izni aranmaksızın hesap sahibi tarafından istenildiği zaman kısmen veya tamamen geri çekilebilen herhangi bir ihbar veya vade koşulu taşımayan ve faiz tahakkukları yılsonunda veya hesabın kapatılmasında yapılan mevduattır.

B. İhbarlı Mevduat: Çekileceği tarihten yedi gün önce yazılı bir ihbar verilmek suretiyle çekilebilen mevduattır.

C. Vadeli Mevduat: Bir aya kadar vadeli 1, üç aya kadar vadeli 3, altı aya kadar vadeli 6, bir yıla kadar 1, bir yıl ve daha uzun vadeli mevduattır.

D. Birikimli Mevduat: İlk kez yukarıda açıklanan tebliğ ile düzenlenen en az beş yıl vade ile açılan, sözleşme ile belirlenen aylık veya üç aylık sürelerde hesaba para yatırmaya izin veren mevduattır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 61. maddesine göre; "4721 sayılı Türk Medeni Kanununun rehinlere ve hapis hakkına, 818 sayılı Borçlar Kanununun alacağın devir ve temlikine, takasa dair hükümleri ile diğer kanunların verdiği yetkiler ve koyduğu yükümlülükler saklı kalmak şartıyla mevduat ve katılım fonu sahiplerine ödenmesi gereken tutarları geri alma hakları hiçbir suretle sınırlandırılmaz. Mevduat veya katılma hesabı sahipleri ile kredi kuruluşları arasında vade ve ihbar süresi hakkında kararlaştırılan şartlar saklıdır. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurulca belirlenir."

Mevduat, mudi ile banka arasında bir sözleşmenin konusudur. Bankanın sözleşmenin vadesi sonunda mevduatı iade etmesi, sözleşmeden kaynaklanan borcudur. Mevduatı geri alma hakkı da mudiin bu sözleşmeden dolayı sahip olduğu bir haktır. Kanun'un 61. maddesindeki hüküm, yasalardan ve sözleşmeden doğan ayrık durumlar dışında, mudiin alacağını geri almasını kamu gücü ve ceza yaptırımı ile teminat altına almak suretiyle banka sistemine güveni güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte bankacılığın temelinde mevdu-

atın mevcut sözleşmeye uygun olarak istenildiğinde derhal geri iadesi yatar.

Banka bu gereği yerine getiremiyorsa ayakta durması kabil olmaz. Madde ile mevduat ve katılım fonu sahiplerine ödenmesi gereken tutarları geri alma haklarının sınırlandırılması yasaklanmıştır. Fark, ödenmesi gereken tutar konusundadır. Önceki yasada yatırılan mblağın geri alınması idi. Faizin buna dahil olup olmadığı tartışmalıdır. Ödenmesi gereken tutar mevduat sözleşmesindeki tutardır. İşlemiş faiz ve varsa diğer haklar geri alınacak tutara dahildir. Sözleşme yazılı ise bunun ispatı kolaydır. Yalnızca mevduat cüzdanı vermek suretiyle sözleşme yapılmışsa kanıtlanma güçlüğü vardır. Sınırlandırma sözleşme sona erdiğinde veya devam ederken mevduatın vadesinin uzatılmasını, kısmen ödenmesini veya hiç ödenmemesini, başka bankalara veya kişilere devredilmesini kapsar. Bu hakkın kullanılmasını engelleyenlere verilecek ceza 146. maddenin birinci fıkrasının (o) bendinde idari para cezası olarak düzenlenmiştir.

Mevduatın Rehni: MK'nın 954. maddesine göre; başkasına devredilen alacaklar ve diğer haklar rehnedilebilir. Yazılı olması gereken (m. 869) rehin sözleşmesi, rehnedilen durumundaki mevduat sahibi ile rehin alan kişi arasında akdedilir. Mevduat hesabı üzerine rehin konulması, mevduat hesabının lehine rehin konulana devredilmesi sonucunu doğurmaz. Rehin eden ile rehin alan, rehni üçüncü kişi durumundaki bankaya ihbar edebilirler. Bu ihbarı yapmazlar ise hesaptaki bakiyeyi hak sahibi görünen kimseye ödeyen banka borcundan kurtulur. Bankadaki hesap üzerine rehne ilişkin kayıt konulduktan sonra hesaptan ödeme yapılabilmesi mevduat sahibi ile rehin alanın rızası varsa mümkün olur.

Mevduatın Temliki: Maddede mevduatın geri alma hakkının kısıtlanamayacağı düzenlenirken alacağın devir ve temlik hükümleri de saklı tutulmuştur. Alacaklı borçlunun rızası olmaksızın alacağını başkasına devredebilir. Buna alacağın temlik adı verilir. Bankadaki mevduatın alacaklısı mudi, borçlusu ise bankadır. Mudi, tevdiat sırasında bir sözleşme ile aksi kararlaştırılmamışsa bankanın rızasını aramaksızın mevduatını başkasına devredebilir. Devir sözleşmesi şekil koşullarına bağlıdır, yazılı olmalıdır. Sözleşmede temlik edilenin alacaklı olduğu miktar, temlik edenin adı açıkça gösterilmeli ve mudi temlik sözleşmesinin usulüne uygun olarak imza etmelidir. Mevduatın ne kada-

rının temlik edildiği, sözleşmenin yapıldığı yer ve zaman gösterilmemiş olsa dahi sözleşme geçerlidir. Temlik edilen mevduat hesabının mevduat niteliği devam eder. Yeni mudi, öncekinin haklarını kullanarak geri istendiğinde, banka mevduatını iade etmek zorundadır. Maddeye ayırık düzenleme, eski mudiin, hesap üzerinde artık bir hak iddia edemeyeceğidir.

Takas: Usulsüz tevdi niteliğindeki vadesiz mevduatta takas için alacaklının rızası gerekirken daha çok karz sayılan vadeli mevduatta alacaklının rızası aranmayacaktır. Burada da mevduatın ve bankanın alacağının muaccel olması koşulu gereklidir. Bankada mevduat sahibinin aynı zamanda kredisi varsa kredi sözleşmesinde mevduatın borca mahsup edileceğine dair bir hüküm bulunmasa bile banka veya mudi mevduatı krediye takas edeceklerini karşı tarafa bildirmek suretiyle borçlarından kurtulabilir ya da alacaklarını tahsil etmiş olur. Takasın koşulları mevcutsa iki tarafın birbirine olan borç ve alacakları takas edebilecekleri andan itibaren bunlardan en düşük miktar kadar ortadan kalkar. (BK m. 122) Diğer taraftan mevduat sahibi iflas etmiş ise banka mevduatı vadesi gelmemiş olsa bile alacakları ile takas etme hakkına sahiptir.

Mevduatta zamanaşımı: 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 62. maddesine göre; *"Bankalar nezdlerindeki mevduat, katılım fonu, emanet ve alacaklardan hak sahibinin en son talebi, işlemi herhangi bir yazılı talimatı tarihinden başlayarak on yıl içinde aranmayanlar zamanaşımına tabidir. Zamanaşımına uğrayan her türlü mevduat, katılım fonu, emanet ve alacaklar banka tarafından hak sahibine ulaşılamaması halinde yapılacak ilanı müteakiben Fona gelir kaydedilir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurulca belirlenir."*

Zamanaşımına tabi olan sadece mevduat değildir. Kiralık kasa mevcudu, saklamaya verilmiş tahvil, borçlu cari hesapların alacak bakiyesi bekleyen havaleler, kredi kartı hesabı alacak bakiyeleri zamanaşımına tabidir. Kasa fazlaları, fazlalığın nereden geldiği, niteliği ve hukuksal durumu bilinemediğinden mevduat, emanet veya alacak niteliğinde değildir. Bunlar büyük olasılıkla sahibinin iradesi dışında bankada kalan veya para üstlerinin toplamından ileri gelmektedir. Banka holünde düşürülen, unutulmuş paralar da zamanaşımı hükümleri kapsamına girmeyecektir. Bunlar TMK'nın bulunmuş eşya hükümlerine tabidir. (m. 769 vd.)

Kaybolan bir malı bulan kimse sahibine haber vermeye, sahibini bilmiyorsa zabita memurlarından birine haber vermeye veya durumu münasip bir surette ilan etmeye mecburdur. İlandan veya zabıtaya ihbardan itibaren beş yıl içinde sahibi çıkmadığı takdirde eşyayı bulan kimse görevini yapmış ise ona malik olur. Vadeli bir hesapta zamanaşımı, hak sahibinin parasını talep etme hakkının doğduğu vade tarihinden sonra işlemeye başlayacaktır. 2308 sayılı Şirketlerin Müruru Zamana Uğrayan Kupon, Tahvil ve Hisse Senedi Bedellerinin Hazineye İntikali Hakkında Kanun'da da bazı değerlerin zamanaşımına uğraması düzenlenmiştir. Yasaya göre anonim ve limited ortaklıklarla sermayesi paylara ayrılmış komandit ortaklıkların komanditerlere ait pay senetlerinin ve tahvillerinin yasal mazeret bulunmaksızın beş yıllık zamanaşımına uğrayan faiz, temettü ve ikramiye gibi menfaatleriyle bu ortaklıkların pay senetleri ve tahvillerinden bedele inkılap etmiş olanların on senelik zamanaşımına uğrayan bedelleri Devlete intikal eder.

Bu ortaklıklar, bahsolunan menfaat ve bedelleri, zamanaşımı süresinin bitmesinden itibaren üç ay içinde yerel mal sandığına yatırmaya mecburdurlar. Nizamnamelerinde zamanaşımı süresi gösterilmiş olup da TTK gereğince Hükümetçe onanmış olan ortaklıklar için tayin olunmuş süreler, zamanaşımına esas tutulmuştur. Bu hükümlere uymayan ortaklıklar, vermeye mecbur oldukları parayı üç misli tazminatla birlikte ödemeye mahkum edilirler. Sözü geçen yasanın Anayasa'ya aykırılığı iddiası zamanaşımının Anayasa'da düzenlenmeyerek yasa koyucunun ihtiyarına bırakıldığı gerekçesi ile Anayasa Mahkemesi tarafından kabul görmemiştir. Bankacılık Kanunu hükümlerinden ayrı olarak söz konusu bedeller, bankalarca zamanaşımına uğramış emanet, mevduat veya alacak sayılmayacak ve TMSF'na devredilmeyecektir.

Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik gereğince zamanaşımına uğrayan mevduat, katılım fonu, emanet ve alacaklara ilişkin usul ve esaslar 5411 sayılı Bankacılık Kanunu gereğince yayınlanmış ve bu hususta genel çerçeve çizilmiştir.

1.3. Mevduatın Sigortalanması, Tasarruf Mevduatı Sigortası, Sigortanın Kapsam ve Tutarı

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 63. maddesi uyarınca; "Mevduatın ve Katılım Fonunun Sigortalanması"nın nasıl yapılacağı belirlenmiştir. Buna göre 63 üncü maddeye göre; "Kredi kuruluşları nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından sigorta edilir. Kredi kuruluşları, nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını, sigortaya tâbi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadır. Sigortaya tâbi olacak tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının kapsamı ve tutarı, Merkez Bankası, Kurul ve Hazine Müsteşarlığının olumlu görüşü alınmak suretiyle Fon Kurulu tarafından belirlenir. Risk esaslı sigorta priminin oranı, yıllık bazda sigortaya tâbi tasarruf mevduat ve katılım fonunun binde yirmisini aşamaz. Risk esaslı sigorta priminin tarifesi, tahsil zamanı, şekli ve diğer hususlar Kurulun görüşü alınmak suretiyle Fon Kurulu tarafından belirlenir. Kredi kuruluşlarının iflası hâlinde mevduat ve katılım fonu sahipleri, Fonun imtiyazlı alacaklarından ve Devlet ile sosyal güvenlik kuruluşlarının 6183 sayılı Kanun kapsamındaki alacaklarından sonra gelmek üzere sigortaya tâbi olmayan kısım için 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 206 ncı maddesindeki üçüncü sıra anlamında imtiyazlı alacaklılardır. Kredi kuruluşlarınca Fona ödenen sigorta primleri kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilir. Faaliyet izni kaldırılan kredi kuruluşları nezdinde bulunan ve doğruluğu hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde kanıtlanan mevduat ve katılım fonunun sigorta kapsamındaki kısmı, Fon kaynaklarından ödenir."

Mevduatın ve katılım fonunun sigortalanması ile ilgili olarak tasarrufun madde gerekçesinde; kredi kuruluşlarındaki mevduatların ve katılım fonlarının emre amade olmaması durumunun göz önüne alınması gerektiğinden ve asgari bir mevduat ve katılım fonu koruma seviyesinin temin edilmesinin şart olduğundan bahisle mevduatın sigortalanmasına ilişkin bu madde hükmü ihdas edilmiştir. Mevduatın ve katılım fonunun sigortalanması, sektördeki tüm kuruluşlar arasında bir dayanışmanın, finansal bütünleşmenin ve denetimin vazgeçilmez bir unsuru olarak görülmektedir. Bankalara duyulan güveni artırmak suretiyle tasarrufları korumak ve Türk mali sistemine istikrar kazandırmak amacıyla mevduat sigorta sistemi uygulanmaktadır.

Fakat bu husus, kredi kuruluşları nezdindeki mevduatların ve katılım fonlarının tamamının sigortalanması anlamına gelmez. Türkiye ve Dünya örneklerinde mevduata tam garanti uygulamasında finans sektöründe sistemik bir krizi önlemek veya bir an önce sonlandırmak ve oluşabilecek maliyetleri en aza indirmek amacıyla başvurulduğu bilinmektedir. Bu nedenle tam mevduat güvencesi sınırlı bir süre için uygulanması gereken bir politika seçeneğidir. Tam mevduat güvencesinin bir ülkede uzun süre uygulanması ve bu politikanın geçici nitelikten uzaklaşarak kalıcı bir hal alması, piyasa disiplini zayıflatarak ekonomi üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bu durum ülkemiz kaynaklarının verimli yatırım ve faaliyet alanlarına kanalize edilmesini önlemekte, tasarruflarımızın ülke kalkınmasına yapacağı katkıyı sınırlandırmaktadır. Bu nedenle, ülkemiz uygulamasında da mevcut durumda tasarruf mevduatlarının sadece *50 bin TL'ye kadar olan kısmı güvence kapsamındadır.*

Mevduat sigorta primine esas matrahın tespiti hususunda çeşitli ülkelerde farklı uygulamalar söz konusudur. Hemen belirtmek gerekir ki, sigortalı mevduat üzerinden prim alınması daha yaygındır. Sigorta priminin, mevduatın sigortalı kısmı toplamı üzerinde değil, mevduatın tümü üzerinden hesaplanması Fona gelir sağlama bakımından savunulabilirse de, bu duruma hukuki bakımdan itiraz edilebileceği hususu izahtan varestedir. Buna göre, mevduat sigorta primlerinin sigortaya tabi mevduatın ve katılım fonunun sigortalı kısmı üzerinden hesaplanması daha hakkaniyetli olacaktır. Bu nedenle maddenin ikinci fıkrasında kredi kuruluşlarının nezdlerindeki tasarruf mevduatını ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorunda olduğu hükme bağlanmıştır.

Fonun asli gelir kaynağı olan mevduat sigorta prim ödemelerinin yetersiz kalması durumunda Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası kaynaklarına başvurulduğu için sigortaya tabi olacak tasarruf mevduatının ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının kapsamı ve tutarının Merkez Bankası, Kurul ve Hazine Müsteşarlığı'nın olumlu görüşü alınmak suretiyle Tasarruf Mevduatı Fon Kurulu tarafından belirlenmesi hüküm altına alınmıştır. Böylece 30.05.2004 tarihli, 94/19/EC sayılı Konsey Direktifi'ne uyumun tesis edilebilmesi amacıyla sigortaya tabi olacak mevduatın kapsamının belirlenebilmesi hususunda esneklik sağlanmıştır.

Bankacılık sistemi içerisinde her bankanın sistem üzerinde yarattığı riske göre sigorta primi ödemesi genel sigortacılık prensipleriyle uygun olduğu gibi birçok ülke uygulamasında da yer almaktadır. Bu amaçla prim ödemesinin risk esaslı olarak belirlenmesi uygun görülmüştür. Bankaların risk esaslı sigorta primi tarifesine bağlı olması, aynı zamanda bankaları daha düşük seviyelerde risk almaya ve daha ihtiyatlı düzenlemelere uyum konusunda teşvik edici niteliktedir. Risk esaslı sigorta priminin tarifesi, tahsil zamanı, şekli ve diğer hususların Kurulun görüşü alınmak suretiyle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fon Kurulu tarafından belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Edilecek Primlere Ait Yönetmelik'te 07.11.2006 tarihli ve 26339 sayılı *Resmi Gazete*'de yayınlanmıştır. Keza 63. maddenin birinci fıkrası, mevduatın ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının sigortalanmasını düzenlemekte olup; 4389'dan farklı olarak sigorta kapsamına katılım fonları da alınmıştır. İkinci fıkrasında kredi kuruluşları tasarruf mevduatını, belirlenen sınır üzerinden sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmek zorundadır. Diğer bir deyişle Türk hukukunda zorunlu sigorta sistemi geçerlidir.⁶

Bankalar mevduat kabul ettikleri anda prim ödemeseler veya mevduatı gizleseler dahi, tasarruf mevduatı kanuni limitler içerisinde garanti kapsamındadır ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun bankanın faaliyet iznini kaldırması halinde ödeme yükümlülüğü doğar. Bir görüşe göre; sigorta yaptırılmaz ise mevduat da sigortasız kalacaktır. Bu zorunluluğa uymayan bankalara yaptırım uygulanacaktır.⁷ Bir diğer müellife göre ise; ne 4389 sayılı Kanun'da, ne de 5411 sayılı Kanun'da bankalar ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu arasında sözleşme yapılmasına dair herhangi bir yasal düzenleme bulunmamasından ötürü bankalara mevduat yatıranların riski bizzat taşıdıkları görüşüne katılma olanağının bulunmadığı belirtilmektedir. Bu primlerin ödenmemesi halinde bankanın Fon kapsamından çıkarılması söz konusu olmayıp, Fon 6183 sayılı Kanun'a göre primleri tahsil etmek durumundadır.⁸

⁶ Reisoğlu, Seza, *a. g. e.*, s. 800-905 vd.

⁷ Taşdelen, Servet, *a. g. e.*, s. 678 .

⁸ Reisoğlu, Seza, *a. g. e.*, s. 906-907 vd.

Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ve Gerçek Kişilere Ait Katılım Fonlarının Kapsam ve Tutarı, yukarıda belirtilen Yönetmeliğe göre; sigorta kapsamındaki mevduatın ve katılım fonlarının kapsam ve garanti limiti belirlenmiştir. Yönetmeliğin 4 üncü maddesine göre; Türkiye’de faaliyet gösteren bir kredi kuruluşunun yurt içi şubelerinde gerçek kişiler adına açılmış olan ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan Yeni Türk Lirası, döviz ve kıymetli maden cinsinden

a. Tasarruf mevduatı hesaplarının anaparaları ile bu hesaplara ilişkin faiz reeskontları toplamının,

b. Katılma hesapları birim hesap değerlerinin ve özel cari hesapların,

Her bir gerçek kişi için 50.000 TL’ye kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır. Türkiye’de faaliyet gösteren kredi kuruluşları, Türkiye’de kurulu mevduat ve katılım bankaları ile aynı nitelikteki yurt dışında kurulu yabancı bankaların Türkiye’deki şubeleridir. Tasarruf mevduatının ve katılım fonunun Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların yurt içi şubelerinde açılması yeterlidir. Mevduat ve katılım fonu hesabı sahibinin Türkiye’de yerleşik olup olmaması yurt dışında yerleşik Türk veya yabancı olması veya mevduatın ve katılım fonunun yurt dışından gönderilmesi önemli değildir.

Türkiye’de kurulu bankaların yurt dışındaki şubelerindeki (off shore şubeleri dahil) tasarruf mevduatı ve katılım fonları mevduat sigortası kapsamı dışındadır. Yurt dışı şubelerdeki tasarruf mevduatının ve katılım fonlarının Türkiye’deki banka şubeleri aracılığıyla gönderilmiş olması farklılık yaratmaz.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun Bankalar Birliği’ne gönderdiği bir yazıda, 32 sayılı Karar ile sağlanan imkanlar çerçevesinde yurt dışında faaliyet gösteren bazı finans kuruluşları nezdinde hesap açılması konusunda aracılık yapılmasına ilişkin taleplerin birliğiniz üyesi bankalarca kabul edilerek gerekli transferlerin yapıldığı ve böylece Türkiye’deki yatırımcıların yurt dışında faaliyet gösteren finans kuruluşları nezdinde muhtelif türlerde (off-shore, fiduciary account vb.) hesap açtırdıkları bilinmektedir. Ancak tarafımıza da ulaşan bazı şikayetlerden söz konusu hesap sahiplerinin yurt dışında faaliyette bulunan finans kuruluşları nezdinde açtırdıkları hesaplar konusunda ye-

terli bilgiye sahip olmadıkları, özellikle bu hesapların sigorta kapsamında olduğu şeklinde yanlış bilgi sahibi oldukları öğrenilmiş bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye Bankalar Birliği'ne üye bankaların müşterilerinin bilgilendirilmesi amacıyla, tüm üye bankaların şubelerinde yurt dışında faaliyet gösteren finans kuruluşları nezdinde açılan hesapların sigorta kapsamında olmadığı konusundaki bir yazının görünür bir yere asılması ve havale makbuzları ile ilgili her türlü belge üzerinde bu konuda bir açıklamaya yer verilmesi, ayrıca her türlü haberleşme kanalının kullanılması suretiyle kamuoyunun bu konuda aydınlatılması konusunda gereği talep edilmiştir.

Yönetmeliğin 10. maddesinde; Kredi kuruluşları, tasarruf mevduatı ve katılım fonu hesaplarının sigortalanmasına ilişkin olarak içeriği Fon tarafından belirlenecek yazılı açıklamayı şubelerinin görünen bir yerine asmak zorundadırlar denilmektedir.

- Yönetmeliğin 5/ç maddesine göre; Türkiye'de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan kredi kuruluşlarında bulunan mevduat ve katılım fonları da sigorta kapsamı dışındadır.

- Bankalardaki repo işlemleri de niteliği gereği sigorta kapsamı dışındadır.

- Bankadan Hazine Bonosu ve Devlet Tahvili satın alma da mevduat oluşturmadığından; Fon'un sigorta kapsamı dışındadır.

1.4. Tasarruf Mevduatı Fonunun Garantisindeki Diğer Kriterler

- Mevduat garantisinin her bankadaki hesaplar için ayrı ayrı hesaplanması: Mevduat garantisinde aynı gerçek kişiye ait bir bankanın tüm şubelerindeki tasarruf mevduatı hesaplarının ve katılım fonlarının- anapara ve faizler dahil- toplamı göz önünde tutulur. Aynı bankanın bir şubesindeki veya her şubesindeki hesaplar ayrı ayrı garantili olmayıp, bir gerçek kişinin birden fazla bankadaki hesapları ayrı ayrı 50.000 TL'ye kadar garanti kapsamındadır.

- Her gerçek kişinin garantiden ayrı ayrı yararlanması Yönetmelik'te de açıkça ifade edildiği üzere, her gerçek kişi garantiden ayrı ayrı yararlanır. Velinin veya vasinin, küçüğün veya mahcurun hesapları üzerinde tasarruf yetkisinin bulunması garanti açısından farklılık yaratmaz. Ortak hesap sahiplerinin garantiden yararlanmasında, ortak

hesaplarda hesap sahiplerinin banka ile yaptıkları sözleşmede farklı oranlar yer almıyorsa bunların ortak hesapta eşit oranlarda mevduatı olduğu kabul edilecek ve ayrı ayrı garanti uygulanacaktır.

- Yabancı para üzerinden açılmış tasarruf mevduatı veya döviz tevdiat hesabına fondan yapılacak ödemelerde ise ödeme döviz olarak değil, Yönetmeliğin 6. maddesi uyarınca, bankanın izninin kaldırıldığı tarihteki Merkez Bankası döviz alış kurları karşılığı Türk Lirası olarak yapılır.

- Altın depo hesaplarında garanti: Yönetmeliğin 6. maddesine göre; iznin kaldırıldığı tarihteki İstanbul Altın Borsası seans kapanış fiyatına ve Merkez Bankası döviz alış kurlarına göre belirlenen Türk Lirası karşılığı ödeme yapılır.

Bir gerçek kişiye ait tasarruf mevduatının veya katılım fonunun garanti kapsamındaki miktarı 50.000 TL olup; (BDDK'nın 23.02.2005 tarih ve 1584 sayılı Kurul Kararıyla)⁹garanti anapara ve faiz toplamını kapsamakta, kanuna karşı hile ve muvazaa oluşturan paylaşımlar ise, geçersiz olup bu tür hesapların sahipleri Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'ndan herhangi bir talepte bulunamayacaklardır. Yönetmeliğin 4/2. maddesine göre, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından ödeme yapılacak mevduat hesabına izni kaldırılan bankaca tahakkuk ettirilen faizler, mevduat toplamları en yüksek beş mevduat bankasınca uygulanan faiz oranlarının ortalaması ile bu bankaca kamuya ilan edilen ve Merkez Bankasına bildirilen azami faiz oranları üzerinden hesaplanacak tutarları aşan kısmı sigorta kapsamında değildir.

Öte yandan, BDDK tarafından alınan 03.07.2003 tarih ve 1084 sayılı Kararla; "2000 yılının Kasım ayında mali sistemde yaşanan dalgalanmalar nedeniyle Hükümet tarafından 06.12.2000 tarihinde tasarruf sahiplerinin ve diğer kreditorlerin Türkiye'deki mevduat bankalarından olan alacaklarına ilişkin geçici tam bir garanti duyurusunda bulunulmuştur. Bu kapsamda BDDK söz konusu garantiyi uygulanması ile ilgili olarak 15.01.2001 tarihinde 151 sayılı Kararı almıştır. Ancak BDDK tarafından alınan söz konusu kararlar, anılan garanti uygulamasının 05.07.2004 tarihinden geçerli olmak üzere kaldırılmasına karar verilmiştir."

⁹ Bu karar BDDK'nın 03.07.2003 tarih ve 1084 sayılı kararına istinaden alınmıştır.

BDDK 03.07.2003 tarih ve 1085 sayılı Kararıyla; *“Yapılan değerlendirmeler sonucunda yükümlülüklerini vadesinde yerine getiremeyen, alınması istenen tedbirleri almayan, faaliyetine devamı, mevduat sahiplerinin hakları ve mali sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arzeden Türkiye İmar Bankasının T.A.Ş’nin bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin kaldırılmasına 4389 sayılı Bankalar Kanununun 14 üncü maddesinin (3) numaralı fıkrası hükmü uyarınca karar verilmesine hükmetmiştir.”*

Bu kararı tarih sırasıyla itibariyle aşağıdaki kanuni düzenlemeler takip etmiştir:

- 03.07.2003 tarih ve 4969 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmündeki Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 12.08.2003’de yürürlüğe giren Geçici 2. maddesi ile *“Yalnızca gerçek tasarruf mevduatının ödenmesi”* öngörülmüştür.

- 27.12.2003 tarihli ve 25329 sayılı *Resmi Gazete*’de yayınlanan 5021 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Bankalar Kanunu Hükmüne İstinaden Bankacılık İşlemleri Yapma Ve Mevduat Kabul Etme İzni Kaldırılan Türkiye İmar Bankası TAŞ Hakkında Tesis Edilecek Bazı İşlemler Hakkında Kanunu’nun Geçici 1 maddesinin (a) fıkrası ile T. İmar Bankası’nda diğer mevduatın ve ticari mevduatın da ödenmesi hükmüne bağlanmıştır.

- Bankalar Kanunu’nun 14. maddesinin (3) numaralı fıkrası uyarınca bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılan T. İmar Bankası TAŞ nezdinde bulunan tasarruf, ticari kuruluşlar ve diğer kuruluşlar mevduatının TMSF’ce ödenmesine ilişkin esas ve usuller hakkında kararda değişiklik yapılması hakkında kararın yürürlüğe konulması; Hazine Müsteşarlığı ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun müşterek önerisine dayanan Devlet Bakanlığı ve Başbakan yardımcılığının 25.01.2006, 02.05.2006 tarihli ve 145, 981 sayılı yazıları üzerine, 31.07.2003 tarihli ve 4969 sayılı Kanunu’nun Geçici 2. maddesi ile 16.12.2003 tarihli ve 5021 sayılı Kanun’un Geçici 1. maddesine göre Bakanlar Kurulu’nca 03.7.2006 tarihinde kararlaştırılmıştır. Bu kararda, T. İmar Bankası AŞ nezdinde bulunan ve bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme iznini kaldırıldığı tarihten itibaren geriye doğru bir ay içinde kıyı bankalarındaki hesapların yurt içi mevduata dönüştürülmesi suretiyle açılan hesapların hak sahiplerine yapılacak ödemenin esas ve usulleri belirlenmiştir.

- 21.07.2007 tarih ve 2007/12398 sayılı Bakanlar Kurulu'nca bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılan Türkiye İmar Bankası TAŞ'ce, banka bünyesinde devlet iç borçlanma senedi bulunmamasına rağmen ikincil piyasada devlet iç borçlanma senedi satışı adı altında topladıkları tutarların başvuru halinde ödenme koşulları, 24.05.2007 tarihli ve 5667 sayılı Kanun'un 1. maddesine göre karar altına alınmıştır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun "Sigorta kapsamı dışında kalan mevduat ve katılım fonu" adlı 64. maddesine göre: "Aşağıda da sayılan tasarruf mevduatı ve katılım fonu hesapları sigortaya tâbi değildir:

a) İlgili kredi kuruluşunun hâkim ortakları ile bunların ana, baba, es ve velâyet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar.

b) İlgili kredi kuruluşunun yönetim veya müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcıları ile bunların ana, baba, eş ve velâyet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar.

c) 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 282 nci maddesindeki suçtan kaynaklanan malvarlığı değerleri kapsamına giren mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar.

d) Kurul tarafından belirlenen diğer mevduat, katılım fonu ve hesaplar."

2. Sermaye Piyasası Kanunu'na Göre Yapılan İşlemlerin Bankacılık Kanunu Karşısındaki Durumu

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 60. maddesi 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na göre ihraç olunan sermaye piyasası araçları hakkında uygulanmayacaktır. Başka bir anlatımla sermaye piyasası araçları mevduat ve katılım hesabı sayılmayacaktır. Bankalar Kanunu'nda bankaların tahvil ihracını yasaklayan bir hüküm yoktur.

Anonim ortaklıklar, genel kurul kararı ile tahvil ihraç edebilirler. (TTK m. 420) Halka açık anonim ortaklıkların ihraç edecekleri tahvil-leri Sermaye Piyasası Kurulu'na kaydettirmeleri zorunludur. (SPK m. 2-4). Bankalar Kanunu, karşılığında senet veya benzeri belgelerin verilmesini halka duyurmak suretiyle toplanan paranın mevduat sayılmasına engel görmemekle birlikte Sermaye Piyasası Kanunu'na göre halka arz edilen menkul değerlerin mevduat sayılmayacağını da hükme bağladığından (SPK m. 10/1) Sermaye Piyasası Kurulu'na kaydet-

tirilerek halka arz edilen tahviller mevduat kapsamında değerlendirilmeyecektir. Öte yandan, literatürde bankaların yurt dışı borçlanmalarının bir kısmının tahvil ihracı suretiyle gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Mevduat ile tahvil ihracı arasında mali yükümlülükler bakımından ortaya çıkabilecek farklılıklar giderilebilir. Bankaların hukuken mevcut tahvil ihraç yetkisi, sermaye yeterliliği, kur riski, piyasa riski gibi mevcut oranlara uygunluk sağladığı sürece sakınca yaratmayacaktır. Tahvil için belirttiğimiz hususlar SPK'na göre ihraç edilebilecek her türlü faizli borçlanma senedi için de geçerlidir.

Bilhassa Türkiye Vakıflar Bankası ile Türkiye Kalkınma Bankası tahvil ihraç eden bankalar arasında verilebilecek en çarpıcı örnekler olup; Türkiye Kalkınma Bankası'nın yürürlükteki Kuruluş Kanunu uyarınca Hazine kefaleti ile çıkaracağı tahviller, devlet tahvillerinin sahip olduğu her türlü hak ve ayrıcalık ve muafiyetten yararlanır.¹⁰

3. Posta ve Telgraf İdaresinin İşlemleri

Posta Kanunu'na göre; Posta ve Telgraf İdaresi Bankalar Kanunu hükümleri dairesinde her türlü işleri yapmak üzere "Posta Biriktirme Sandığı" kurmaya yetkilidir. Aynı Kanun'un otuz yedinci maddesinde posta çekleri de düzenlenmiştir. Buna göre adına bir çek hesabı açılmasını isteyen kimse vergi kimlik numarasını gösteren bir belge ile birlikte bu hesap için belirtilecek en az parayı vermeye mecburdur. Posta çeki işlemleri bir tüzükle düzenlenmiştir. Bu tüzüğe göre; çek hesabı sahibi hesaptaki alacağına tasarruf hususunda başkalarını yetkilendirebilir teminat parası hariç hesabındaki alacağı her zaman çekebilir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 29.04.2004 tarih ve 1262 sayılı Kararıyla; kendi mevzuatı çerçevesinde yetkili olduğu ve halen yürütmekte bulunduğu faaliyetler dışında posta ve telgraf idaresinin bankacılık işlemleri yapmaması, mevduat toplamaması, kredi kullandırmaması, EFT, elektronik menkul kıymet transferi ve çek takas sistemini kullanmaması kaydıyla PTT Genel Müdürlüğü'nün hizmetlerini PTTBANK tanıtıcı işareti altında sunmasına karar verilmiştir.

¹⁰ Taşdelen, Servet, *a. g. e.*, s. 631-632.

4. İMKB Hisse Senetleri Piyasası ile Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsaları Yönetmeliğinin Halka Açık Bankaları İlgilendiren Hükümleri

Hisse senedi işlemleri, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda "birincil piyasa" ve "ikincil piyasa" işlemleri olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. İMKB Hisse Senetleri Piyasası Yönetmeliği'nin 30. maddesinde "hisse senetleri birincil piyasasında, mevzuat çerçevesinde birincil piyasa alanına giren hisse senetlerinin halka arzı yapılır" hükmünü getirmiştir.

Halka arz SPK'da; "sermaye piyasası araçlarının satın alınması için:

- Her türlü yoldan halka çağrıda bulunulmasını,
- Halkın bir anonim ortaklığa katılmaya ve kurucu olmaya davet edilmesini,
- Hisse senetlerinin borsalar veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda devamlı işlem görmesini,
- Sermaye Piyasası Kanununa göre halka açık anonim ortaklıkların sermaye artırımları dolayısıyla paylarının ve hisse senetlerinin satışını, ...ifade eder" biçiminde tanımlanmıştır.

Yönetmeliğin 30. maddesinde belirtildiği üzere, sermaye artırımları dolayısıyla halka arz edilmek istenilen hisse senetlerinin halka arzı Borsa'nın "birincil piyasa" adı verilen pazarında işlem görmektedir. Diğer bir ifade ile halka arz işleminin yapıldığı piyasa birincil piyasa olarak adlandırılmıştır. Borsada birincil piyasa işlemleri, hisse senetleri Borsada işlem göremeyen ve gören şirketler için iki ayrı gruba ayrılmıştır.

Birinci gruba (i) halka açık olmayan ortaklıkların hisse senetleri ile (ii) halka açık veya halka açık sayılan ortaklıkların hisse senetlerinin "hissedarlar" tarafından halka arz edilmesi; (iii) kayıtlı sermaye sistemindeki ortaklıklardan rüçhan hakkı kullanımına sınırlama getirilmiş olan ortaklıkların, nakit karşılığı sermaye artırımlarında, hisse senetlerinin halka arzı ve (iv) kuruluş aşamasındaki şirketlerin hisse senetlerinin halka arzı girmektedir.

İkinci gruba ise, hisse senetleri İMKB'de işlem gören ortaklıkların- nakit karşılığı -sermaye artırımlarında rüçhan haklarının kullanımı sonrasında geri kalan payların satışı girer.

Vadeli işlem ve opsiyon borsaları üyelerinin (1) Yönetimin kontrolünü değiştirecek tutarda olan pay devirlerinin (2) Yönetim Kurulu üye değişikliklerinin (3) denetçi değişikliklerinin, (4) üst yönetim ve Borsa/Takas Merkezi işlemlerinde birinci derece imzaya yetkili kişilerde meydana gelen değişikliklerin -değişikliğin meydana geldiği günü izleyen ilk iş gününde- borsa ve takas merkezine bildirilmesi zorunludur. İlgili mevzuata göre, asgari şartların sağlanamaması durumunda üyelerce durumun anlaşılabilmesiyle beraber “*derhal*” keyfiyet borsaya duyurulur.

Borsada gerçekleşen işlemlerle açık pozisyonlar nedeni ile takas merkezine yatırılması gereken teminat ve diğer tutarların süresi içinde yatırılmaması halinde anılan Yönetmeliğin 93. maddesine göre temerrüt gerçekleşir. Gerekli tutarı süresi içinde yatırmayan üyeler, başka bir ihbara gerek kalmadan temerrüde düşmüş sayılırlar.

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinde, sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesini sağlamak amacı ile, müşteriler aldıkları veya almak istedikleri her pozisyon için üyeye, üyeler de kendileri veya müşterileri adına kullandıkları veya almak istedikleri her pozisyon için takas merkezine teminat yatırmak zorunda tutulmakta olup; herhangi bir müşterinin, teminat tamamlama çağrısına uymaması halinde, üyenin ilgili müşterinin pozisyonlarını kısmen veya tamamen ters işlem ile tasfiye edebileceği ifade edilmektedir. Yönetmeliğe göre; “*ters işlem, ay-nı sözleşmede uzun pozisyon karşısında kısa pozisyon, kısa pozisyon karşısında uzun pozisyon alınarak pozisyonun tasfiyesi*” anlamına gelmektedir.

Takas garantisi verilmesine dair sözleşmede, takası garanti edilen üyenin aldığı pozisyonlarla ilgili işlem teminatlarının tamamlanması, pozisyon limitlerindeki aşımın giderilmesi ve Yönetmelikte yer alan sair hususlar hakkında tarafların hak, yükümlülük ve yetkileri yer almaktadır. Takas garantisi veren üye, garanti edilenin Borsa işlemleri sonucunda takas merkezine ödemekle yükümlü olduğu teminat, komisyon, faiz ve benzeri ödemeler ile kar ve zarar tutarı açısından müşterek borçlu-müteselsil kefil olarak sorumlu hale gelir. Takası garanti eden üye, garanti edilenden, Borsa’da yaptığı işlemlerle ilgili bilgiler talep edebilme hakkını haizdir.¹¹

¹¹ Günel, Vural, *Sermaye Piyasası Hukuku Esasları*, İstanbul 2007, s. 172-173, 203-205.

ABONET REKLAMI 2